

Bedrijvigheid in de Nieuwe Haven

INEKE DE RONDE

Het nieuwe kanaal werd aangelegd omdat de oude vaarverbinding via de Gooische Vaart niet meer voldeed voor het vaarverkeer. De losplaats van de Vaart werd geheel afgesloten voor vrachtvervoer door een brug over de vaart (naar ontwerp van Dudok), de huidige brug aan de Gijsbrecht van Amstelstraat. Voor het laden en lossen kwamen aan het eind van het nieuwe kanaal vier havenarmen, drie aan de noordzijde en een aan de zuidzijde. Het terrein hieromheen werd geschikt gemaakt voor de vestiging van bedrijven. Er kwamen nieuwe straten: de Nieuwe Havenweg, de 1^e en 2^e Loswal en de Zuiderloswal.

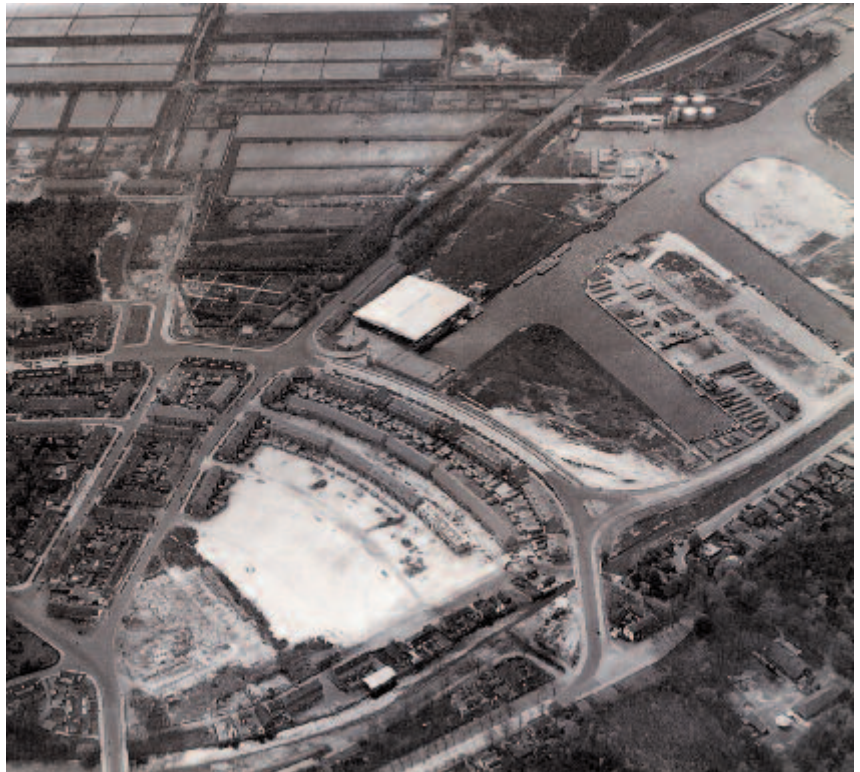
De eerste jaren

In 1936 kwamen de eerste aanvragen binnen van bedrijven. Beurtschippers Boelhouwer en Taling, die aan het einde van de Vaartweg op de plek van de nieuwe brug hun bedrijf hadden, moesten verkassen. Zij lieten door G. Seppen, de broer van mevrouw Taling, een dubbel woonhuis neerzetten aan het eind van de 2^e Havenarm. Die twee woningen van het eerste uur staan nog steeds aan de Nieuwe Havenweg (17 en 19). Behalve de grond kochten de beurtschippers van de gemeente ook een strook water waarboven ze een steiger lieten bouwen.

De firma Slagt had jarenlang een losplaats voor bouwmaterialen gehad aan het eind van de vaart bij de Haven-

Luchtfoto uit 1937, kort na de aanleg van de Nieuwe Haven. Op de voorgrond doorsnijdt de Gijsbrecht van Amstelstraat nu met de nieuwe brug de oude losplaats van de Gooische Vaart. Op de 1^e Loswal de fa Slagt en het Havenkantoor, op de 2^e Loswal is grond bouwrijp gemaakt voor twee aannemersfirma's: de fa Zanen en de fa Bruil jr. De witte vierkante hal in het midden is de houtloods van de fa Key aan het Haven-eind. Verderop langs de Vreelandseweg de olie- en benzinetanks van de Bataafse Import Maatschappij aan de 4^e Havenarm.

(coll. SAGV)

Luchtfoto van het Nieuwe Havengebied uit 1961 met op de voorgrond de veilinghal. (coll. SAGV)

straat. Ook zij verhuisden naar de nieuwe haven en pakten het op Nieuwe Havenweg 7-13 groter aan. Architect C. de Groot Jzn. ontwierp voor het bedrijf een kantoor met woning, een pakhuis en twee silo's voor grind en zand.

Een zaak die hier vanaf het eerste uur gevestigd was, was houthandel Key (Vreelandseweg 2-10). Het bedrijf breidde in de loop der jaren uit met loods en een timmerfabriek. Nu is op deze plek PontMeyer gevestigd. Het laatste bedrijf uit de beginperiode was de Bataafse Import maatschappij, die een depot vestigde aan de 4^e Havenarm aan de Vreelandseweg. Daar zijn nu Beerepoot en een bedrijfsverzamelgebouw te vinden.

Om het reilen en zeilen in de haven in goede banen te leiden en de havengelden te innen was een havenkantoor nodig. Dudok ontwierp dit gebouw met woning. Havenmeester Gilles zwaaide hier aan het eind van de eerste landtong tussen de eerste en tweede havenarm¹ jarenlang de scepter. Aan het begin van de oorlog kwamen meer bouwvoorvragen binnen. Van de Beresteinseweg verhuisden de groenteveiling (zie elders in dit blad) en houthandel

Sprey naar het bedrijventerrein. Deze nieuwe gebouwen werden net als het pand van houthandel Key eerder, ontworpen door het architectenduo Bakker en Bunders. De groenteveiling zat op de plek waar nu de Technische Unie zit en Sprey begon op de hoek van de Nieuwe Havenweg en de 2^e Loswal, verhuisde later naar de overkant onder de naam Haalhout. Hier is nu Karwei gevestigd. Ook aan de 2^e Loswal kwamen bedrijven. Het waren merendeels loods en voor ondernemingen als houthandel Chr. Zanen. Aan de Zuiderloswal werd een kolenloods voor Ons Belang neergezet.

Prominent zichtbaar vanaf de Gijsbrecht van Amstelstraat, waar nu het parkeerterrein van Gamma is, was de veevoederfabriek van de firma Van Wijngaarden.

Demping

Voor gebouwen was alleen plek aan de Zuiderloswal/Vreelandseweg en de Nieuwe Havenweg. Het terrein tussen de 1^e en 2^e Havenarm, de 1^e Loswal, werd alleen gebruikt voor opslag. Daar was jarenlang geen bedrijf

Kruideniersgroothandel
 ENKABE liet in 1966 aan de
 Nieuwe Havenweg een distri-
 butiecentrum bouwen.
 (coll. Krijn Brouwer)

gevestigd. Aan de 2^e Loswal waren slechts enkele bedrijven te vinden. De eerste decennia was het schip de belangrijkste vorm van transport voor de bedrijven die hier gevestigd waren, maar dat nam steeds meer af. De Gooi- en Eemlander berichtte begin 1966 dat nog maar drie bedrijven echt gebruikmaakten van de haven. Er was vrijwel geen beurtvaart meer en nooit meer klonk de vraag 'Havenmeester, waar mag ik liggen?'. De havenarmen zouden op termijn niet meer nodig zijn. In 1969 werd het Haveneind gedempt. De reden hiervoor was de door de gemeente gewenste overname van de fabriekshal van de firma Bijlard aan de Prins Bernhardstraat. Bijlard was al sinds 1941 gevestigd achter de veevoederfabriek en zou moeten uitbreiden. Dat kon alleen als Bijlard een deel van het terrein van Key erbij kreeg. In ruil daarvoor kreeg Key het perceel dat beschikbaar kwam na demping van het Haveneind. In 1984 werd de 2^e Havenarm gedempt. Dat liep niet helemaal voorspoedig omdat de nazaten van de beurtschippers dwars lagen. Zij hadden immers een strook water gekocht en hadden recht op een ligplaats. Bovendien vreesden zij waardedaling van hun panden door

verslechtering van het uitzicht. Na een jarenlange juridische strijd kregen ze voor dat laatste punt in 1991 een vergoeding van 30.000 gulden.

Door de demping van de havenarm kwam er aan de 1^e Loswal industrieterrein beschikbaar. In de jaren tachtig werd er volop gebouwd, onder andere een bedrijfs-
 hal voor Van Loenen en het voorsorteercentrum van de PTT.

Met de demping van de 1^e Havenarm werd begin 1999 gestart. De Gooi- en Eemlander meldde 30 januari van dat jaar dat tientallen bedrijven geïnteresseerd waren in een plekje op het nieuwe terrein. Ze moesten nog even geduld hebben, want het werk was pas in juni 2000 afgerond. De Zuiderloswal werd naar de Nieuwe Havenweg doorgetrokken en kreeg de naam Verlengde Zuiderloswal.

De gemeente had ook plannen om de laatste havenarm te dempen. Al jaren was de 3^e Havenarm de vaste plek van woonboten, die daarvoor zouden moeten verdwijnen. Hoewel de Raad van State begin 2001 stelde dat de bewoners geen garantie op een vaste plek konden krijgen, zag de gemeente later dat jaar af van verdere demping.

Briefhoofd op een bouwaanvraag uit 1958 van Spiejo, matrijzenfabriek aan de Vreelandseweg. (coll. SAGV)

Briefhoofd op een rekening uit 1955 van Van Wijngaarden's Meelfabriek. (coll. Ineke de Ronde)

De 1^e en 2^e Havenarm in het begin van de jaren '80. (coll. Krijn Brouwer)

Wet- en regelgeving

Uit het archief van Bouw- en Woningtoezicht valt op te maken waar bedrijven in de loop der jaren tegenaan liepen. Uiteraard moesten ze zich houden aan de wet. Het starten van de bouw voordat de aanvraag goedgekeurd was, had een schrijven tot gevolg, zoals aan Van de Weide van autodemontagebedrijf De Nieuwe Haven.

Ook Brakel werd op de vingers getikt toen bleek dat er buitenlandse werknemers in een clandestien gebouwde opstal waren ondergebracht. Bij de bouw van de veilingshal in 1941 waren bouwvakkers gehuisvest in een

De hijskraan van de Mebin betonmortelcentrale aan de Zuiderloswal. (foto: Ineke de Ronde)

schuif. Hier was het vermoeden van overtreding van de wet op woonwagens en woonschepen.

Sommige bedrijven lieten bij hun bedrijfspand ook een woning voor henzelf of een opzichter neerzetten. Dat was nooit een probleem ondanks het feit dat het een industrieterrein was. Als men echter de woning later wilde ombouwen tot bedrijf, moest dat gecompenseerd worden met een gelijkwaardige andere woonruimte of met een financiële bijdrage. In 1976 moest Slagt hiervoor 100 gulden per m² betalen. Negen jaar later was de grondprijs aanmerkelijk gestegen: de gemeente vroeg toen 225,35 per m² voor onttrekking van het huis van de opzichter van Key. Dit pand staat nog steeds aan het begin van de Vreelandseweg.

Waar bedrijven het vaakst tegenaan liepen, waren de bepalingen uit het bestemmingsplan Havengebied. Detailhandel was verboden, tenzij daarvoor een vrijstelling verleend werd en dan was dit gelimiteerd tot $\pm 25\%$ van de omzet.

Bouwtrefpunt Schipper kreeg in 1984 een vrijstelling voor detailverkoop. De gemeente gaf precies aan wat onder de vrijstelling viel:

plaatmaterialen, deuren, trappen, hout, kozijnen, isolatiematerialen, lichtkoepels, lijmen, parket, wandbekledingsmaterialen, dakvensters, chemische bouwstoffen, dubbel en enkel glas, schuifpuien, tuinkamers, plafonds en bijbehorende ver-

De Nieuwe Haven is tegenwoordig een nagenoeg volgebouwd industrieterrein. (foto: Egbert Pelgrim)

lichting, schoorsteensystemen, voorzethaarden, inbouwhaarden, haardkachels, haardaccessoires, keukens, keukenapparatuur, keukentafels- en stoelen, keukenaccessoires, tegels en natuursteen en bijbehorende produkten alsmede de door u van halffabriek tot eindfabriek bewerkte sanitaire artikelen, kasten en kastsystemen en daarbij behorende onderhoudsmiddelen en materialen voor de verwerking van deze produkten.

Sommige bouwaanvragen werden afgekeurd omdat er volgens het bestemmingsplan water was. Dat overkwam Key in 1973 toen hij wilde gaan bouwen op het terrein waar voorheen het Haveneind was. De demping van het Haveneind, vier jaar daarvoor, was nog niet in het bestemmingsplan verwerkt.

Huidige situatie

In de loop der jaren kwamen en gingen de bedrijven, zoals de broodfabriek van Paul Kaiser Das, de veilinghal en inkoopvereniging Samenwerking.

Vanaf het begin waren de bouw en de (groot)handel prominent aanwezig op het industrieterrein en dat blijkt bij een recente telling nog steeds het geval te zijn.² In 2007 waren 73 van de 129 bedrijven actief in de sectoren industrie, bouwnijverheid of handel. Veel bedrijven vallen onder perifere detailhandel (PDV). Een dergelijk bedrijf heeft vanwege aard en omvang van het assortiment veel vloeroppervlak nodig. Woninginrichting, keukens en bouwmarkten vallen in die categorie. Nog steeds geldt overigens de bepaling dat detailverkoop

hooguit een ondergeschikt bestanddeel uit mag maken van de bedrijfsvoering.

In de Gebiedsvisie Havenkwartier van juni 2008 heeft de gemeente een aanzet gegeven voor een nieuw bestemmingsplan. Streven is, om bedrijven die minder passen in de binnenstad naar het industrieterrein te verplaatsen. Of dat op korte termijn gaat lukken is de vraag. Er is veel leegstand, wat hier en daar een troosteloze aanblik geeft.

Noten

- 1 SAGV, Knipselarchief De Gooi- en Eemlander: Haven dd 5-2-1937.
- 2 Gebiedsvisie Havengebied, juni 1008, p. 9, Tabel Groei aantal bedrijven Havenkwartier 2001-2007.

Een kort stompje is alles wat er na de demping overbleef van de Havenarm. (foto: Arie den Dikken)

Inhoud jaargang 30 (2010)

Hilversums Historisch Tijdschrift “Eigen Perk”

Artikelen

- Bakker, C. de (bewerkt en aangevuld door I. de Ronde & J.S. De Ley), De Hilversumse groenteveiling. 183-193 (2010/4)
- Dikken, A. den, Dudokwerken bij het water. Ontwerpen van W.M. Dudok in het havengebied van Hilversum. 167-177 (2010/4)
- Gramkow, K. & E.J.J. de Paepe, De roeivereniging Cornelis Tromp. 178-182 (2010/4)
- Lamme, J.E., Over water naar Hilversum. Perikelen rond de Gooische Vaart. 149-156 (2010/4)
- Lamme, J.E., Het Hilversums Kanaal. Gedurfd project in crisistijd. 157-165 (2010/4)
- Ley, J.S. De, Verzamelaars van oude ansichten (7): Jan Barnier. 119-127 (2010/3)
- Oostrom, K., Beton in het Franse kamp. 69-75 (2010/2)
- Paepe, E.J.J. de, De Hilversumse kunstschilder M.H. Mackenzie 19-33 (2010/1)
- Pelgrim, E.J., De bombardementen op Trompenberg. 53-68 (2010/2)
- Ronde, I. de, Villa Hoffwerk en de garage. 77-85 (2010/2)
- Ronde, I. de, Paviljoen Wildschut. 194-198 (2010/4)
- Ronde, I. de, Bedrijvigheid in de Nieuwe Haven. 199-203 (2010/4)
- Roelink, M. & M. Rietveld-van Wingerden, De S.A. Rudelsheim Stichting 1919-1943. 101-118 (2010/3)
- Wagt, W. de, De musische architectuur van Piet Elling in 't Gooi. 7-18 (2010/1)

Boekbespreking

- B. Bos en I. de Ronde, *In d' Lonsvaerder* (Ed van Mensch) 133-134 (2010/3)
- E.-L. Israël, *Jo Muurling en haar zeven dappere dochters* (Hans Hoogenboom) 131-133 (2010/3)
- L.J.F. Janssen, *Hilversumse oudheden, een bijdrage tot de ontwikkelingsgeschiedenis der vroegste Europeesche volken*, facsimile uitgave 2009 met voorwoord van Luc Amkreutz en Wout Arentzen, Sidestone Press (I. de Ronde) 36 (2010/1)